

Josip Klaić

Bukovac i fotografija

Bukovac iz tamne komore, Kuća Bukovac, Cavtat,
23. listopada 2021. – 20. travnja 2022.
AUTORICA IZLOŽBE: Helena Puhara

„Jasno je da se kameri priroda obraća drukčije nego oku.
Drukčije prije svega zbog toga što prostor prožet ljudskom
sviješću nadomješta prostorom prožetim nesvjesnim.”
—W. Benjamin, *Umjetničko djelo u razdoblju tehničke
reprodukcije*

Prema kazivanju kćeri Ivanke, posljednje riječi njezina oca Vlaha Bukovca izrečene već kroz san bile su: „Model, sjednite.” Ova možda i apokrifna izjava kojoj je moguća tendencija dodatna mistifikacija velikog slikara ipak zvuči podosta uvjerljivo. Naime, Bukovac je najveći dio svojega života proveo za platnom ispred kojeg su stajala nebrojena lica – od cavtatskih ribara i konavoskih seljanki pa do britanskih industrijalaca i europskih careva. Svakom potezu prethodio je pogled, recepcija stvarnosti kroz oko, koja potom rukom stvara novu zbilju. Ta zbilja Bukovčeva opusa nemjerljiva je s gotovo ijednim drugim u hrvatskoj likovnoj umjetnosti. Vazda iznova spremna je na nova istraživanja i čitanja – od bogatoga privatnog života, pedagoškog rada i političke pozicije u širem kontekstu. Stoga ne čudi da je gotovo stotinu godina od njegove smrti došla na red i tema odnosa slikara i fotografije. Zahvaljujemo to autorici izložbe Heleni Puhari, dugogodišnjoj kustosici Kuće Bukovac, autorici dosad brojnih izložba o slavnome Cavtaćaninu. Naravno, prednost bez koje bi se uopće bilo teško baviti ovom temom bio je uvid u Zbirku fotografije koja se čuva kao integralni dio fundusa Kuće Bukovac i broji više od 700 fotografija povezanih sa životom slikara i njegove obitelji nakupljenih kroz čitavo stoljeće, od kraja 1860-ih do kraja 1960-ih.

Dio izložbe odnosi se na samog Bukovca kao pojedinca i modela za brojne fotografske portrete nastale ispred objektiv: od New Yorka i San Francisca, preko Pariza, Zagreba,

rad / work

BUKOVAC IZ TAMNE KOMORE
BUKOVAC FROM THE DARK CHAMBER

Cavtata pa do Praga. Sve započinje fotografijom snimljenom u New Yorku 1868. Na toj najranijoj snimci dječak Bukovac pozira u fotografskom studiju Georga F. Van Doorna. To je New York i SAD uoči tzv. *Gilded Agea*, razdoblja galopirajućeg uspona ekonomije i bogaćenja građanske klase. Nesumnjivo će takvo iskustvo Amerike nesvjesno oblikovati Bukovca u formativnim godinama. Šest je godina poslije u San Franciscu, gdje radi u fotografskom studiju kao kolorist, a tamo se naučio i samom fotografiranju i procesu razvijanja fotografije. S tim iskustvom vratit će se u domovinu i sa sobom donijeti fotografski album koji je možda i najveća atrakcija ove izložbe, jer prvenstveno pojašnjava bitnu ulogu fotografije u odnosu na slikarstvo u tom vremenu. Na nju ukazuje autorica izložbe već u tekstu kataloga, navodeći da ni slavni Eugene Delacroix nije prihvaćao fotografiju kao umjetničko djelo, ali je smatrao da može biti dobro pomoćno sredstvo u nastavi crtanja. Naime, isti Delacroix moli prijatelja Eugenea Durieuxa da mu fotografira određene prizore kako bi mu olakšao slikarsku kompoziciju. Upravo je utjecaj fotografije na moderno slikarstvo beskonačna tema kojom se da baviti i u Bukovčevu radu. Na primjeru fotoalbuma iz San Franciscusa jasno je da je Bukovac upotrebljavao fotografiju kao predložak za izradu portreta, kako, osim toga, i sam tvrdi u autobiografiji *Moj život*. U San Franciscu tako nastaju portreti prema fotografijama od kojih se, primjerice, onaj Žene s čipkanom kragnom čuva u samoj Kući Bukovac, a pojedine fotografije imaju olovkom iscrtan raster linija za

Fotografski studio Bradley
& Rulofson, *Portret nepoznate žene*,
San Francisco, oko 1875.

Nepoznati fotograf,
Vlaho Bukovac (Biagio Fagioni),
San Francisco, oko 1875.

lakši prijenos na platno. Sve ove činjenice povezuju navedenu Benjaminovu rečenicu i navodnu posljednju Bukovčevu. Bukovac kao modernist bio je itekako svjestan sebe kao recipijenta te predmeta i prirode pred sobom, ukazujući im poštovanje, a nije pretjerano reći i ljubav. I to ne samo galantnom rečenicom koju navodno ponavlja i na samrti, već i konačnim rezultatom koji je istinska životnost djela samog. Prostor prožet nesvjesnim, odnosno stroj, Bukovac je zarna spoznao, upotrijebio te potom odbacio u zamjenu za neponovljivost trenutka. Premda će tom istom stroju i kasnije često pribjegavati.

Da se ne bi pomislilo da cjelokupna izložba staje samo na odnosu Bukovca slikara i Bukovca fotografa, jer ona to ni nije, rastvara nam se svijet kozmopolitsko-građanskog duha čiji je bio protagonist. Autorica izložbe navest će i misao Rolanda Barthesa da je fotografija *povijesno započela kao umjetnost osobe, njezina identiteta, njezinih građanskih svojstava*. Utoliko je Bukovac ne samo domaći prvi slikar modernizma u svim značajkama povijesno-umjetničkih stilova koje je upio u Parizu nego i prvi slikar modernosti upravo kroz znanstveno-tehničke promjene kojima je bio svjedok i o kojima govorimo te naposljetku i prvi slikar moderniteta u građanskoj osobi koja uspijeva prevladati put klasnih određenosti koje je nametalo ranije vrijeme. Fotografije to i svjedoče: od njujorških fotostudija, preko fotografija u *plein airu* iz fontenbloške šume za vrijeme pariških dana pa sve do onih posljednjih koje Puhara dobro opisuje kao *ikonične slike*

kraja jednog vremena. Takve fotografije Bukovčeva ispraćaja u Pragu 1922., poput nekog filmskog žurnala, slika su onog građanskog Praga u međuraću kako ga opisuje Vilém Flusser: „Prag je egzistencijalna klima (ili je to u najmanju ruku bio do provale nacista) i u toj se klimi razvija sva društvena slojevitost sa svim svojim napetostima. Prag je, doduše, bio bogat napetostima i sve njegove manifestacije vibriraju u toj napetosti.” Skamenjeno lice udovice Jelice Bukovac ispod crnog vela, dok je na Olšankom groblju pod ruku vodi prvorođenac Ago, jedina je čvrsta točka na cijeloj fotografiji vibrantnog velegrada. Otvorena vrata automobila naglašavaju da je preostalo jako malo vremena i da treba otići. Ostaje nam sjećanje, a što je to ako ne fotografija, pa tako i ona Vlaha Bukovca i njegove obitelji koja svjedoči život i vrijeme. I zbog toga je izložba *Bukovac iz tamne komore* važan događaj nacionalne kulture koji je smješta u europski kontekst. ✕